

PRO SCIENTIA ARANYÉRMESEK

IV. KONFERENCIÁJA

SZEGED, 1998

PRO SCIENTIA ARANYÉRMESÉK

IV. KONFERENCIÁJA

SZEGED, 1998. NOVEMBER 6-7.

ELŐADÁSOK

SZERKESZTETTE:

BALOG ZOLTÁN, BARTHA NOÉMI,
GERETOVSKY ZSOLT, MUCSI LÁSZLÓ,
OSVAY KÁROLY, VINKÓ JÓZSEF

PRO SCIENTIA ARANYÉRMESÉK TÁRSASÁGA

BUDAPEST

TARTALOMJEGYZÉK

Pro Scientia Aranyérmesek '89-'97	ix
Honoris Causa Pro Scientia Aranyérmesek	xii
 HUMÁN TUDOMÁNYOK	
<i>1. szekció</i>	1
Balogh Judit	
Magánjog és törvénykönyv a XIX. század végi Magyarországon	2
Delacasse Krisztina	
Az ügyvédség történeti előképei	12
Espák Gabriella	
Az ausztrál őslakók földjogai	18
Pete László	
Habemus papam! IX. Pius megválasztása	26
Till Szabolcs Péter	
Alapjogok és honvédség	32
<i>2. szekció</i>	
Farkas Gábor	
A régi könyvek és olvasóik	40
Gocsál Ákos	
Időskorúak beszédének fonetikai jellegzetességei	48
H. Tóth Tibor	
Napjaink magyar nyelvének divatos-modoros kifejezőmódjairól	54
Németh Csaba	
Eszköztelen emlékezet? A XII. Század és az <i>ars memorie</i>	60
<i>3. szekció</i>	
Balázs Zoltán	
Morálfilozófiai irányzatok az ezredfordulón	64
Darvas Zsolt	
Hamis korreláció a sávós árfolyam-modellek empirikus alkalmazásában: az eltulodással igazítás módszerének tesztelése	70
Szatmári Alexandra	
Senki többet? Harmadszor!	76
Tóth Gergely	
A környezettudatos vállalatirányítás fogalma és eszközei	78
Török Gábor	
Miért bukott meg? Az átmenet elméletei és magyar valósága	82
 ÉLŐ TERMÉSZETTUDOMÁNYOK	
<i>1. szekció</i>	
Dudás József	
Kommunikáció daganatok és környezetük között	90
Hegedűs Tamás	
Emberi multidrog-rezisztenciát okozó fehérjék vizsgálata	96

Mendler Luca		
	Differenciációs markerek a harántcsíkolt izom regenerációjában	102
	<i>2. szekció</i>	
Jánoska Ferenc		
	Kisemlős-adatok a Fertő-Hanság Nemzeti Park területéről	110
Pálfi György		
	Spondylitis ankylopoetica paleopatológiai esetei dél-magyarországi embertani szériákban	114
Szabó Pál		
	Elektrospray tömegspektrometria a fehérjék szerkezetfelderítésében	122
Szmolenszky Ágnes		
	Humán β_2 receptor elleni konformációs ellenanyag termelése	128

ÉLETTELEN TERMÉSZET- ÉS MŰSZAKI TUDOMÁNYOK

1. szekció

Horváth Márta		
	A visszahelyettesítéses hibabecslő aszimptotikus normalitásáról	132
Jelasy Márk		
	Számítógépes evolúció	138
Krámer Tamás		
	Számítógépes méréselmzés és modellezés felszíni vizekben	142
Pintér Ákos		
	Diofantoszi egyenletek	150

2. szekció

Barbarics Tamás		
	Porleválasztók térszámítása	154
Ikits Milán		
	Gépészeti CAD modell prototípusának kifejlesztése virtuális valóság használatával	160
Radics Kornélia		
	Szélprofil illesztés a kinyerhető szélenergia becslésére	166
Osvay Károly		
	TeWaTi - fizika ultrarövid lézerimpulzusokkal	172

3. szekció

Bánáti Diána		
	Élelmiszer-biztonság és minőségbiztosítás – kihívások és feladatok az EU-csatlakozás kapcsán	180
Geretovszky Zsolt		
	Palládium-acetát vékonyrétegek 222nm-es excimer lámpával előidézett bomlásának kinetikai vizsgálata	186
Jedlovsky Pál		
	A víz hidrogénkötéses szerkezetének változása szobahőmérséklettől a kritikus pontig	192
Péter Mária		
	Királis aminosavak enzimes rezolválása	198

4. szekció

Padányi József	
A mostari "ÖREG"-híd köveinek kiemelése a Neretvából	204
Kolossa Sándor	
A polgári-katonai együttműködés	208
Mucsi László	
Területhasznosítás-változás vizsgálata távérzékeléssel az agrár kárpótlás hatása Magyarországon a 90-es években	210
Bajmóczy Péter	
Szuburbanizáció a mai Magyarországon	216
Vukoszavlyev Zorán	
Magyarországi szerb ortodox templomok a XVIII-XIX. Században	224

POSZTEREK

Babcsán Norbert	
A kristályosítási folyamat nyomkövetése szilárd-olvadék határfelület megjelölésével BiSb ötvözetben	232
Fodor Éva	
A valencia-elmélet alkalmazhatósága az anyanyelvtanításban	236
Jakab Zsuzsa	
Epidemiológiai vizsgálatok gyermekkori rosszindulatú betegségeken	242
Kóczán György	
Egy új amino védőcsoport ciklopeptidek és védett peptidfragmensek szintézisében: ciklohexil-oxi-karbonil-csoport	244
Németh Károly	
A maardiatréma vulkanizmus jellegzetességei a Bakony-Balatonfelvidék Vulkáni Területen	248
Palotás Árpád	
A korom morfológiája	250
Vinkó József	
Csillagászat a József Attila Tudományegyetemen	254

MŰVÉSZETEK

Ábrahám Bence	258
Germán Fatime	259
Haszon Ákos	260
Kátai Natasa	261
Klebiczki György	262
Nádas Alexandra	263
Szabó Ábel	264

Angol nyelvű előadás összefoglalók	A1
A konferencia támogatói	T
Névmutató	N1

VUKOSZÁVLYEV ZORÁN

Szeged, 1972

Tanulmányai:

JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium,
Szeged

1991-96 Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar, nappali graduális képzés okleveles építészmérnök

1996- BME Ph.D.-képzés

Jelenlegi munkahely:

BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék
(doktorandusz)

Tudományos tevékenység:

- 1995- Bánát Szerb Kulturális Egyesület közös kutatások
- 1996- Pro Scientia Érmesek Társaságának tagja

Oktatási tevékenység:

- BME Építészmérnöki Kar Építészettörténeti és Műemléki Tanszék: graduális képzés építészettörténet gyakorlatai

Díjak, kitüntetések:

1995. Pro Scientia Aranyérem

1996. BME Építészmérnöki Kar diplomadíj

Ösztöndíjak, tanulmányutak:

1995-97. MHB "Műszaki haladásért" ösztöndíj

1995. MKM Párbeszéd Program kutatási támogatás

1996. Róma, Santo Stefano Rotondo - központi oltár felmérés, Soros és Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány

1996. Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségéért, Közalapítvány kutatási támogatás

OTDK dolgozata(i) és témavezető(i):

1995 - Dél-Magyarország szerb ortodox templomai

1997 - Budapest és Szentendre szerb ortodox templomai

(Dr. Guzsik Tamás, Krähling János)

Nyomtatásban megjelent tudományos közleményeinek száma: -

Konferencia előadásainak száma: 6

Kiállítások:

1997 - Deszk, Budapest, Trsity (YU), Újvidék - Zombor (YU)

Legjelentősebb publikációja:

Srpske Narodne Novine , VII. évf. 5. szám 5-6 pp. "Szerb templomok Dél-Magyarországon", idegennyelvű

Kedvenc szabadidős tevékenységei:

fotózás

MAGYARORSZÁGI SZERB ORTODOX TEMPLOMOK - STÍLUSJEGYEK ÖTVÖZŐDÉSE A MAGYAR ÉS SZERB ÉPÍTÉSHAGYOMÁNYBAN -

Vukoszávlyev Zorán

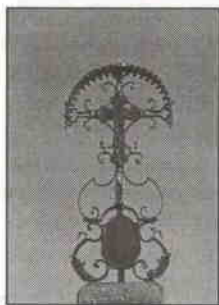
Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszék

1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3. K. II. 60.

Email: d-vukzor@eszd.bme.hu

Magyarország az 1100 évvel ezelőtti államalapítás óta mindig meghatározó országa volt a Kárpát-medencének. Közép-Európa államaként jelentős gazdasági és politikai hatalommal bírt. Régió-szerepéből adódóan magas fokú érzékenységgel fogadta magába és sajátosan ötvözte a kérnyező népek kultúráját.

Magyarország területén több nemzet élt együtt: a magyarok mellett szászok, románok, horvátok, szlovákok és szerbek. E népcsoportok megőrizve néphagyományaik eredetiségét, több elemet is átvettek a velük együtt élő népektől - ezzel is gazdagítva saját kultúrájuk sokszínűségét. Mindez nem csak a vallási szokások és néphagyományok szintjén fedezhető fel, hanem a nyelv, a zene, az építészeti kultúra területén is. [1. ábra]

1. ábra Szentendre, Tobakosok keresztje (XVIII. század vége)

Magyarországon 300 éve egy sajátos, bizánci kultúrkörből eredő építészeti hagyomány állít emléket az ország egész területén elszórtan. E szerb ortodox templomok a Duna-menti településeken, leginkább pedig Budapest, Szeged és Pécs környékén fordulnak elő koncentráltan.

E leginkább XVIII-XIX. század folyamán épült templomok jól lehatárolható építészeti emlékkanyagot jelentenek a magyar építészettörténeten belül. Formálásukra az osztrák F. A. Pilgram tervei nyomán típusú váló nyugati középtornyos egyhajós barokk templomok a jellemzőek. A belsőben azonban a keleti keresztény szakrális terek díszítésvilága jelentkezik.

Néhány évtized folyamán az alaprajz a bizánci liturgiának megfelelően átszerveződött. Így a XVIII. század végére létrejött egy sajátos templomtípus, mely a nyugati építészeti keretek között keleti rítusú templomot rejt.

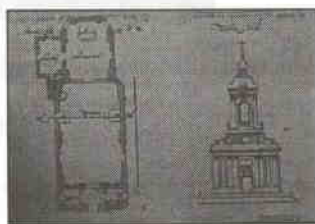
Tudományos kutatásaim során felállítottam tipológiai rendszerét ezen emlékkörnek. Részletesen vizsgáltam Dél-Magyarország falusi, valamint Budapest és Szentendre városi léptékű szerb templomait. Budapest mint kulturális központ, Szentendre pedig a püspökség központjaként egyházi téren töltött be vezető szerepet a magyarországi szerbség életében.

Előadásomban a típusként jelentkező alaprajzi rendszert szeretném bemutatni Budapest és Szentendre egyes emlékein keresztül. Majd kitérek a magyar és szerb építéshagyományok ötvöződésére: egy építőmester formavilágán keresztül az építőközösségek egymásrahatásáig. Hangsúlyozva, hogy a szerb egyházi építészetben milyen fontos szerepet tölt be magyarországi fejlődése a barokk jegyében. Végül megsemmisült templomokat bemutató képsorral zárom előadásom.

Magyarország területére legnagyobb számban 1690-ben költöztek be szerb népcsoportok. Az ország 150 éve idegen uralom alatt állt már, amikor a XVII. század végén Habsburg-lengyel összefogással a törököt visszaszorították a Balkánra. Szerbiában a hadjárat sikerei hírére népfelkelés tört ki. Azonban a felszabadító csapatok az országhatáron megálltak. A török uralom alatt maradt Szerbia fellázadt népének menekülnie kellett - így került több 10.000 szerb család a mai Magyarország területére.

E népcsoportok először ideiglenes jelleggel csak fa vagy vályogfalú templomokat emeltek. A megtelepedés évtizedei múltával azonban igény jelentkezett kőtemplomok építésére is. Az első emlékek a korabeli leírások szerint egyhajós, nyeregtetővel fedett, oromzatos építmények voltak. Ezen egyszerű épületek építészettörténeti szempontból még nem voltak jelentősek.

Igazi áttörést hoztak a XVIII. század közepétől a bécsi udvari építész, F. A. Pilgram nevéhez köthető egyhajós, nyugati középtoronnyal formált templom-típustervek. [2.ábra] A szerbek, akik a bécsi Udvar közvetlen irányítása alá tartoztak, átvették e kamarai típusmegoldásokat.

2. ábra Típusterv rajz Franz Anton Pilgram által

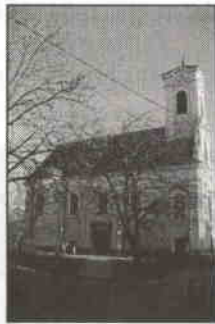
Szentendre "Pozsarevacska"-temploma az 1750-es években épült. [3.ábra] Típusát tekintve az első jelentős építészeti stíluskörhöz tartozik a magyarországi szerb ortodox építészetben. Ezen templomokra jellemzőek a közvetlenül átvett típusterv-jegyek: lineáris oldalfalak, először poligonális, majd a példán is látható félköríves szentélyzáródás. eltérés a jelenlegi állapottól annyiban mutatkozott, hogy építéskor még nem volt harangtornyuk, ugyanis a nem-katolikus vallások csak a XVIII. század utolsó negyedétől állíthattak tornyot. A templom alaprajzán jól elkülöníthető a hozzáépítés, ami a homlokzaton is jelentkezik. S itt

hívom fel a figyelmet újra az általánossá váló nyugati homlokzatképzésre: a torony vertikális hangsúlyt ad, az oromzati átvezetések is ezt emelik ki.

3. ábra Szentendre, "Pozsarevacska"-templom (1759)

A XVIII. század vége felé sajátos, bizánci liturgiához alkalmazkodó differenciálódást figyelhetünk meg. Az építészeti keretek átalakulását Szentendre "Tyiprovacska"-templománál nézzük meg. [4.ábra] A bizánci liturgiában jelentős szerepet kapnak az énekesek. Szentély előtt elhelyezett padjaik külön teret kapnak, conchás térbővületet alkotva a templom tömegében. Ez a továbbiakban a szerb templomok jellemő tömegformája lesz. A tornyot pedig ekkor már a templomhajó tömegével együtt építik.

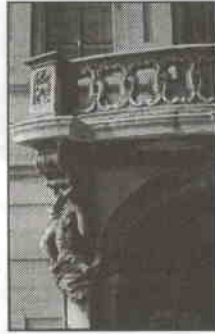
4. ábra Szentendre, "Tyiprovacska"-templom (1792)

Áttekintve e fejlődési sort most szeretnék néhány jelentős építészeti formajegy vizsgálatára áttérni. Szentendre "Blagovestenszka"-temploma és a budapesti szerb templom kapcsán felmerül az azonos mesterkörhöz tartozás. Az ívesen tört főpárkány, a magas harangablakok erkélye, a kapuk feletti kórusablakok áttört mellvédje [5.ábra] utal minderre. Stíluskritikailag és emlékanyag-vizsgálatok alapján állítható Mayerhoffer András szerzősége.

5. ábra Szentendre, "Blagovestenszka"-templom, kórusablak mellvédje

Mayerhoffer azon építési körhöz tartozik, mely az osztrák hatású barokkot váltja fel az 1830-as években. A pesti belvárosi templom (és kapuja) még osztrák hatású, azonban sajátos magyar jelleget mutat már a pesti polgári barokk jegyében Mayerhoffer Egyetem-temploma és a Száz-éves-étterem. [6.ábra]

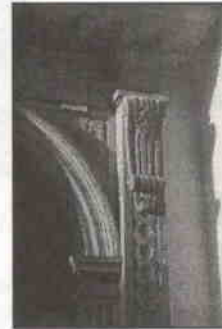

6. ábra Budapest, Százéves étterem, erkély mellvédje

A részlet-képzéseket vizsgálva építészeti értékes monumentumok a templomok bejáratai. A szentendrei "Püspöki"-templom 1770-ben készült rokokó kőkeretezésű oldalkapujánál még eredeti rokokó fa-faragványos szárnyakat találunk. [7.ábra] A "Tyiprovacska"-templom copf vörösmarvány kapukeretei pedig a reneszánsz legszebb részlet-képzéseit idézik. [8.ábra]

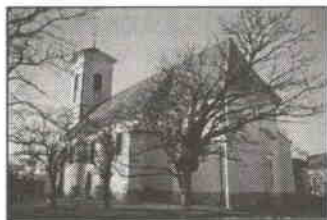

7. ábra Szentendre, "Püspöki"-templom északi kapuja

8. ábra Szentendre, "Tyiprovacska"-templom déli kapuja, részlet

A kölcsönhatást a másik irányban is megtaláljuk. Szentendre római katolikus templomának tornyát [9.ábra] órányílásos főpárkány díszíti, ami a környezetében levő szerb templomok tipikus formaképzése.

9. ábra Szentendre, római katolikus templom

Hangsúlyoznunk kell, hogy e magyarországi emlékanyag a szerb ortodox templomépítészetben egyedülálló. A XVIII. században a szerb kultúra, így az építészet fejlődésének súlypontja is Magyarországra tevődött át, hiszen a szerb területek ekkor még török megszállás alatt voltak. A keleti keresztény építészetre jellemző szigorú kötöttségekből kiszabadulva a barokk mozgalmasságában ötvöződött e sajátos, bizánci építéshagyomány. Az így jól lehatárolható építési periódus biztosította a szerb szakrális építészet továbbfejlődését és történeti folytonosságát.

Befejezésként egy idézettel és egy képsorral zárom előadásom. "A nemzetek nagyságának és tehetségének jelzői nem csupán a történelem lapjai, de kitűnőleg a monumentális művek is: azon emlékszerű műalkotmányok, melyek néma bár, de élő emlékek, magának a történetnek kútforrásul szolgálnak...Minden ilyen nemzeti műemlék elenyesztésével tehát történetkönyvünknek egy-egy lapja szakad ki! - A legjelentékenyebb és legrégebb műemlékek a tárgy természeténél fogva építészetiek." Ipolyi Arnold akadémikus szavai 1861-ben hangoztak el.

A XX. század közepére a háborúk dúlásai és a politikai érdekharcok következtében a magyarországi szerb nemzetiség lélekszámban igen megfogyatkozott. A templomok elhagyatottá váltak. Megszűnt az a személyes érzelmi háttér, ami egy ortodox templom létét áthatja. A budai szerb püspökség anyagilag nem tudta állni e templomok fenntartását, így a II. világháborúban erősen megrongálódott épületeket az 1950-60-as években lebontották. [10.ábra] Egy templom lebontása nem csak tárgyi, hanem eszmei-emberi értékeink pusztulását is jelenti, amire tudományos kutatások által is fel kell hívni a figyelmet.

10. ábra Batajszék, szerb ortodox templom, lebontva 1958-ban